

Katarzyna Bilewska

Kilka uwag o odwoływaniu członków rady nadzorczej spółki akcyjnej wybranych w drodze głosowania oddzielnymi grupami

Palestra 51/11-12(587-588), 243-246

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Prawo handlowe

KILKA UWAG O ODWOŁYWANIU CZŁONKÓW RADY NADZORCZEJ SPÓŁKI AKCYJNEJ WYBRANYCH W DRODZE GŁOSOWANIA ODDZIELNYMI GRUPAMI

Wybór rady nadzorczej spółki akcyjnej w głosowaniu oddzielnymi grupami akcjonariuszy jest jednym z wielu sposobów jej powołania¹. Nie budzi wątpliwości, iż ten tryb wyłonienia członków organu nadzorczego służy ochronie akcjonariuszy mniejszościowych², a jego celem jest zapobieżenie uszczupleniu ich praw na walnym zgromadzeniu przez akcjonariusza dominującego³. Został on szczegółowo unormowany w art. 385 § 3–9 k.s.h. Jednocześnie jednak

¹ Usystematyzowania sposobów powołania rady nadzorczej dokonują A. Szajkowski, M. Tarska, *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 2005, s. 707.

² Por. jednolite stanowisko piśmiennictwa w tym zakresie; zob. M. Allerhand, *Kodeks handlowy, Komentarz*, Bielsko-Biała 1998, s. 358; R. Czerniawski, *Kodeks spółek handlowych, Przepisy o spółce akcyjnej*, Warszawa 2004, s. 389; A. Gierat, *Wybór członków rady nadzorczej spółki akcyjnej w trybie głosowania oddzielnymi grupami akcjonariuszy*, cz. I, *Monitor Prawniczy (MoP)* 2006, nr 4, s. 182; S. Jan-czewski, *Prawo handlowe, wekslowe i czekowe*, Warszawa 1946, s. 180; W. J. Katner, *Prawa mniejszości w spółkach kapitałowych (I)*, „Przegląd Prawa Handlowego” (PPH) 2002, nr 3, s. 5–6; A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych, Komentarz do art. 301–633 k.s.h.*, t. II, Kraków 2005, s. 464; J. Krauss, J. Modrzejewski, W. Opalski, *Z problematyki odwoływania członków rad nadzorczych w spółkach kapitałowych*, PPH 1995, nr 9, s. 30; K. Kruczałak, *Wybór rady nadzorczej i komisji rewizyjnej grupami*, „Prawo Spółek” (Pr. Sp.) 1998, nr 9, s. 3; J. Napierała (w:) *Prawo handlowe, Spółki handlowe, Umowy gospodarcze*, pod redakcją A. Kocha i J. Napierały, Kraków 2002, s. 485; W. Popiołek (w:) J. A. Strzępka, E. Zielińska, W. Popiołek, P. Piniór, H. Urbańczyk, *Kodeks spółek handlowych, Komentarz, Orzecznictwo*, pod red. J. A. Strzępki, Warszawa 2003, s. 1134; A. Szumański, *Prawa „szczególne” współnika spółki kapitałowej a zasada odwołalności członka zarządu przez współników oraz zasada wyboru członków rady nadzorczej grupami*, PPH 2006, nr 5, s. 11; J. Szwaja (w:) S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych, Komentarz do artykułów 301–458*, t. III, Warszawa 2003, s. 649–650.

³ R. Czerniawski, *Kodeks...*, s. 389.

ustawodawca nie reguluje postępowania w sprawie odwołania tak powołanych członków rady nadzorczej⁴, a przesądzenie tej kwestii ma istotne znaczenie dla rzeczywistego kształtu i gwarancyjnego znaczenia przedmiotowej instytucji.

1. Istotą procedury wyboru rady nadzorczej oddzielnymi grupami jest powołanie poszczególnych członków rady nadzorczej przez grupy akcjonariuszy reprezentujących odpowiednią część akcji spółki⁵. Punktem wyjścia do jej przeprowadzenia jest wniosek wspólników reprezentujących co najmniej 1/5 kapitału zakładowego (art. 385 § 3 k.s.h.). Grupy akcjonariuszy, z których każda podejmuje samodzielną uchwałę w kwestii wyboru jednego członka rady, wyłania się natomiast dzieląc ogólną liczbę reprezentowanych na walnym zgromadzeniu akcji przez liczbę członków rady nadzorczej (art. 385 § 5 k.s.h.). Podkreślenia wymaga, iż ten tryb powołania rady nadzorczej ma pierwszeństwo przed postanowieniami statutu spółki akcyjnej⁶, a jego skuteczne przeprowadzenie, polegające na wyborze co najmniej jednego członka rady nadzorczej, skutkuje przedterminowym wygaśnięciem mandatów wszystkich dotychczasowych członków rady nadzorczej (art. 385 § 8 k.s.h.)⁷.

2. Grupa akcjonariuszy, dokonująca wyboru członka rady nadzorczej, ma charakter gremium tymczasowego. Nie jest w szczególności odrębnym organem spółki⁸. Możliwość jej zidentyfikowania istnieje zasadniczo w chwili, gdy została utworzona na walnym zgromadzeniu⁹. Co prawda jej obradom towarzyszy sporządzenie listy obecności, a jej uchwała w przedmiocie wyboru członka rady nadzorczej powinna być objęta protokołem notarialnym¹⁰, to jednak te wymogi formalne działalności nie gwarantują możliwości jej odtworzenia. Przeciwno możliwości swoistej petryfikacji grupy świadczy brak zasad jej późniejszego zwoływania. Utworzenie takiej samej grupy dla – przykładowo – odwołania członka rady nadzorczej wyłonionego wskutek dokonanego przez nią wyboru – mogłoby też napotkać na przeszkody faktyczne, trudne do przewyżczenia szczególnie w spółkach o licznych i zmiennym akcjonariacie¹¹. W konsekwencji, należy przyjąć, iż status prawny i byt grupy akcjonariuszy wyczerpuje się realizacją dwóch uprawnień, wskazanych *expressis verbis* w k.s.h.:

⁴ Zwraca na to uwagę M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek handlowych, Komentarz*, Warszawa 2005, s. 681–682.

⁵ Tak W. J. Katner, *Prawa mniejszości...*, s. 5.

⁶ Por. w szczególności J. Szwaja (w.): S. Sołtyński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks...*, s. 650.

⁷ Szczegółowo tę metodę powoływania rady nadzorczej omawia A. Gierat, *Wybór członków rady nadzorczej spółki akcyjnej w trybie głosowania oddzielnymi grupami akcjonariuszy*, Cz. I, MoP 2006, nr 4, s. 182 i n., cz. II, MoP 2006, nr 5, s. 242 i n.

⁸ Tak K. Osajda, *Kodeks spółek handlowych w orzecznictwie Sądu Najwyższego w II półroczu 2004 r.*, „Glosa” 2006, nr 1, s. 6.

⁹ Zob. wyrok SN z 21 stycznia 2005 r., I CK 505/04, OSNC 2006, z. 1, poz. 10.

¹⁰ Zob. wyrok SN z 18 maja 2000 r., IV KKN 1088/00, OSNC 2000, z. 11, poz. 210; J. Szwaja (w.): S. Sołtyński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks...*, s. 650.

¹¹ Zob. wyrok SN z 21 stycznia 2005 r., I CK 505/04, OSNC 2006, z. 1, poz. 10.

prawa wyboru członka rady nadzorczej (art. 385 § 3–9 k.s.h.) oraz prawa delegowania wybranego członka rady nadzorczej do stałego indywidualnego wykonywania czynności nadzorczych (art. 390 § 2 k.s.h.)¹². W związku z „epizodycznym” charakterem grupy akcjonariuszy wykonanie drugiego z uprawnień – delegowania – winno nastąpić bezpośrednio po dokonaniu wyboru, ponieważ „rekonstrukcja” grupy akcjonariuszy na kolejnym walnym zgromadzeniu jest problematyczna¹³. Podkreślić należy, iż wśród uprawnień grupy określonych normami k.s.h. nie wskazano prawa do odwołania członka rady nadzorczej przez nią wybranego.

3. W związku z tym w piśmiennictwie proponuje się zasadniczo trzy rozwiązania problemu odwołania członka rady nadzorczej wybranego w drodze głosowania oddzielnymi grupami¹⁴. Zwolennicy pierwszego stanowiska uznają, iż prawo do odwołania przysługuje walnemu zgromadzeniu, na zasadach ogólnych¹⁵. Pogląd ten znajduje uzasadnienie przede wszystkim w wykładni językowej art. 385 k.s.h., który wskazuje jedynie kompetencję walnego zgromadzenia do odwoływania członków rady nadzorczej (art. 385 § 1 k.s.h.). Postuluje się, aby prawo do odwołania przez walne zgromadzenia ograniczyć wymaganiem „ważnych powodów”¹⁶, tak aby ta kompetencja nie uczyniła iluzorycznym prawa mniejszości do wyboru członka rady grupami. Drugi pogląd zakłada prawo grupy, która dokonała wyboru członka rady, do jego odwołania¹⁷. Przemawia za nim w szczególności tzw. „zasada lustra”, oznaczająca, iż podmiot lub organ, który powołuje członka organu, jest także uprawniony do jego odwołania. Przeciwno niemu świadczy natomiast to, iż k.s.h. nie wyposaża grupy w cechy organu ani też nie umożliwia jej dokonywania żadnych czynności następczych wobec wyboru¹⁸. Wreszcie, pogląd trzeci zakłada, iż odwołanie wybranego oddzielnymi grupami członka rady może nastąpić tylko poprzez ponowny

¹² Tak wyrok SN z 21 stycznia 2005 r., I CK 505/04, OSNC 2006, z. 1, poz. 10.

¹³ Zob. J. Szwaja (w:) S. Sołtyński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks...*, s. 650; odmiennie W. Popiołek (w:) J. A. Strzępka, E. Zielińska, W. Popiołek, P. Pinior, H. Urbańczyk, *Kodeks spółek handlowych...*, s. 1148, który twierdzi, iż delegacja może nastąpić i w chwili wyboru, i później; a także M. Trzebiatowski, *Delegowanie członka rady nadzorczej spółki akcyjnej*, PPH 2004, nr 7, s. 37–39, który kompleksowo omawiając instytucję delegacji do indywidualnego wykonywania funkcji nadzorczych, również dopuszcza możliwość późniejszego niż towarzyszące wyborowi, delegowania.

¹⁴ Poglądy w tej kwestii referuje szczegółowo A. Gierat, *Pozycja prawna członka rady nadzorczej spółki akcyjnej wybranego przez grupę akcjonariuszy* (w:) *Kodeks spółek handlowych po pięciu latach*, Wrocław 2006, s. 671 i n.

¹⁵ Tak m.in. A. Opalski, *Odwoływanie członków rad nadzorczych spółek kapitałowych*, Pr. Sp. 2004, nr 4, s. 16; M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks...*, s. 681–682.

¹⁶ Por. A. Opalski, *Odwoływanie...*, s. 17; M. Trzebiatowski, *Odwołanie i ponowne powołanie członków rady nadzorczej spółki akcyjnej*, „Glosa” 2006, nr 3, s. 84.

¹⁷ Tak m.in. A. Kidyba, *Kodeks...*, s. 462; J. P. Naworski, *Odwoływanie członków rad nadzorczych (i zarządów) spółek kapitałowych*, Pr. Sp. 2003, nr 4, s. 13; oraz, choć nie do końca jednoznacznie, M. Trzebiatowski, *Zasada „lustra” i inne problemy odwoływania członków organów spółki kapitałowej (na tle prawnoporównawczym)*, Pr. Sp. 2006, nr 1, s. 10.

¹⁸ Zob. w szczególności A. Opalski, *Odwoływanie...*, s. 14.

wybór grupami, albowiem wniosek o jego dokonanie powoduje wygaśnięcie mandatów wszystkich członków tego organu i stanowi swoistą formę ich odwołania¹⁹. Jest to propozycja, która z jednej strony znajduje oparcie w wykładni językowej art. 385 k.s.h., z drugiej zaś zapewnia poszanowanie praw mniejszości. Stwarza ona nie tyle instrument odwołania, co „wymiany” członka rady nadzorczej²⁰.

4. Rozstrzygnięcia powyższej kwestii dokonał Sąd Najwyższy, który w wyroku z 21 stycznia 2005 r., I CK 505/04 (OSNC 2006, z. 1, poz. 10) jednoznacznie stwierdził, iż walne zgromadzenie spółki akcyjnej może odwołać członka rady nadzorczej wybranego w głosowaniu grupami²¹. Tym samym opowiedział się za pierwszym z zaprezentowanych stanowisk, jednocześnie wykluczając drugie z nich. Sąd Najwyższy wskazał, iż prawa do odwołania członka rady nadzorczej nie ma grupa akcjonariuszy, która go wybrała. Żaden z przepisów nie daje bowiem grupie *explicite* tego uprawnienia. Grupa jest ponadto, stosownie do norm k.s.h., gremium doraźnym, powoływanym *ad hoc*. Stabilizowanie jej uprawnień – choćby poprzez przyznanie prawa odwołania członka rady nadzorczej – zdaniem Sądu Najwyższego – nie służy rozwojowi współpracy w ramach ogółu akcjonariuszy. Poprzez przyznanie uprawnienia do odwołania walnemu zgromadzeniu ustawodawca zachowuje natomiast kontrolę większości nad funkcjonowaniem rady nadzorczej. Ten ostatni argument ma istotne uzasadnienie systemowe. Rada nadzorcza jest obligatoryjnym (art. 381 k.s.h.), kluczowym organem spółki akcyjnej. W spółce akcyjnej obowiązuje natomiast zasada rządów większości, która stanowi jeden z wyznaczników natury jej stosunku korporacyjnego²². Prawo mniejszości jest wyjątkiem od reguły podstawowej rządów większości, zatem – zgodnie z zasadą *exceptiones non sunt extendendae* – nie powinno się go wyklądać rozszerzająco. Granice rządów większości wyznaczają z jednej strony prawa mniejszości, z drugiej zaś – interes spółki²³, co stwarza domniemanie zasady rządów większości, które na gruncie wykładni przepisów k.s.h. przybiera postać swoistej dyrektywy interpretacyjnej²⁴. Dyrektywę tę uwzględni przedstawione wyżej stanowisko orzecznictwa.

Katarzyna Bilewska

¹⁹ Zwolennikiem tego stanowiska jest m.in. A. Gierat, *Pozycja prawna...*, s. 678; T. Kulesza, *Nadzór korporacyjny a zarządzanie spółką kapitałową*, Warszawa 2002, s. 155; B. Mamica, *Organy nadzoru a prawa mniejszości w spółce akcyjnej*, Pr. Sp. 1998, nr 12, s. 20–21; a także, jak się wydaje, na gruncie Kodeksu handlowego, M. Allerhand, *Kodeks...*, s. 363.

²⁰ Tak trafnie A. Opalski, *Odwoływanie...*, s. 16.

²¹ Por. też wcześniejszy wyrok SN z 24 listopada 2004 r., II CK 210/04, Biuletyn SN 2005, nr 3, s.13 (teza).

²² J. Okolski, J. Modrzejewski, Ł. Gasiński, *Natura stosunku korporacyjnego spółki akcyjnej*, PPH 2000, nr 8, s. 5–6.

²³ Więcej na temat pojęcia interesu spółki, zob. K. Bilewska, *Wyłączenie prawa poboru akcji a interes spółki*, *Głosa do wyroku SN z 13 maja 2004 r.*, V CK 452/03, MoP 2006, nr 14, s. 776–777.

²⁴ J. Okolski, J. Modrzejewski, Ł. Gasiński, *Natura stosunku korporacyjnego...*, s. 9.